

خاصیت ترکیب پذیری کلمات در ساختار گروه واژه های روسی

پدیدآورده (ها) : زهرایی، سید حسن

ادبیات و زبانها :: پژوهش ادبیات معاصر جهان :: پاییز و زمستان 1382 - شماره 15

از 123 تا 134

آدرس ثابت : <http://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/88378>

دانلود شده توسط : مرتضی غلامی

تاریخ دانلود : 18/06/1394

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه [قوانین و مقررات](#) استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

پایگاه مجلات تخصصی نور

خاصیت ترکیب‌پذیری کلمات در ساختار گروه‌واژه‌های روسی*

سید حسن زهرایی

استادیار دانشکده زبان‌های خارجی دانشگاه تهران

چکیده

خاصیت ترکیب‌پذیری کلمات از جمله موضوعاتی است که در علم نحو روسی به هنگام بررسی نحوه ترکیب کلمات با یکدیگر مورد مطالعه و بررسی قرار می‌گیرد. ویژگی ترکیب‌پذیری کلمات را می‌توان در دو سطح متفاوت زبانی، یعنی در دو سطح معنا و دستور مشاهده نمود. زبان‌شناسان روس خاصیت ترکیب‌پذیری کلمات را در درون «گروه‌واژه‌های وابستگی» مورد مطالعه و بررسی قرار داده و بر این اساس، در درون تمامی گروه‌واژه‌های وابستگی، کلمه‌ای را به عنوان «کلمه اصلی» و کلمه دیگر را تحت عنوان «گسترش‌دهنده» مشخص می‌نمایند. در گروه‌واژه‌های وابستگی، میان کلمات اصلی و گسترش‌دهنده‌ها نوعی رابطه معنایی وجود دارد که «نسبت نحوی» نامیده می‌شود. زبان‌شناسان روس نسبت نحوی موجود میان کلمات در گروه‌واژه را به عنوان معنای کلی گروه‌واژه در نظر می‌گیرند و بر این اساس، گروه‌واژه‌ها را به چند نوع تقسیم‌بندی می‌کنند. مقاله حاضر ماهیت و نحوه عملکرد خاصیت ترکیب‌پذیری کلمات در ساختار گروه‌واژه‌های روسی را مورد بررسی قرار می‌دهد. واژه‌های کلیدی: خاصیت ترکیب‌پذیری، گروه‌واژه، نسبت نحوی، کلمه اصلی، گسترش‌دهنده.

* این مقاله حاصل طرح پژوهشی با عنوان «مطالعه رابطه نحوی حاکمیت در افعال روسی و چگونگی نمود آن در زبان روسی به شماره ۳۶۳/۳/۹۰۶ است که با اعتبارات دانشگاه تهران انجام پذیرفته است.

مقدمه

چگونگی و نحوه ترکیب کلمات با یکدیگر، به منظور ساخت واحدهای نحوی بزرگتر از واژه (گروه‌واژه و جمله)، از جمله موضوعاتی است که در بسیاری از زبان‌ها، در حوزه علم نحو مورد مطالعه و بررسی قرار می‌گیرد. از آنجایی که زبان‌های مختلف دنیا، به لحاظ ویژگی‌ها و ساختارهای دستوری خود، متفاوت‌اند، بنابراین موضوع ترکیب کلمات با یکدیگر را نمی‌توان در ارتباط با زبان‌های مختلف، با یک دیدگاهی مشترک مورد بررسی قرار داد. در زبان‌شناسی روسی، به ویژه در نیمه دوم قرن بیستم، این موضوع توسط زبان‌شناسان و دستورنویسان تحت عنوان «ترکیب‌پذیری کلمات»^۱ مورد مطالعه قرار می‌گیرد و زبان‌شناسان می‌کوشند تا با در نظر گرفتن ویژگی‌ها و قواعد واژگانی، صرفی و نحوی زبان روسی، به تبیین مکانیزم ترکیب کلمات با یکدیگر در درون ساختارهای نحوی (در درون گروه واژه و جمله) پرداخته و یکسری الگوهای نظری را در این باره ارائه نمایند. زبان‌شناسان روس، به ویژه نحویان، به طور عمده در مطالعات خود، خاصیت ترکیب‌پذیری کلمات را به منزله ویژگی نحوی کلمه دانسته که به موجب آن، در مرحله نخست، واحد نحوی کوچکتر از جمله، یعنی «گروه واژه»^۲ تشکیل می‌شود. در کتاب دستور زبان روسی فرهنگستان علوم شوروی، چنین آمده است: «خاصیت کلمات در ترکیب نمودن کلمات دیگر با خود در یکی از شکل‌های صرفی، حوزه نحوی کلمات را تشکیل می‌دهد. ساختاری که با توجه به خصوصیات لغوی و دستوری کلمات و بر پایه یکی از رابطه‌های نحوی ساخته می‌شود، گروه واژه نام دارد» (دستور زبان روسی^۳، ۱۹۸۲، ص ۶). در همین زمینه، والگینا با متمایز ساختن نحو گروه‌واژه، از نحو جمله، اذعان می‌دارد: «نحو گروه‌واژه، خصوصیات نحوی کلمات را مشخص نموده و به بیان قواعد مربوط به ترکیب کلمات با یکدیگر می‌پردازد. البته این قواعد با توجه به خصوصیات دستوری کلمات تعیین می‌شوند. مثلاً، شکل‌گیری گروه‌واژه‌هایی از قبیل красное знамя (پرچم سرخ) به واسطه خصوصیات دستوری کلمات تشکیل‌دهنده این گروه‌واژه امکان‌پذیر می‌شود: اسم به مثابه نوعی (часть речи) بر اساس خصوصیات دستوری خود، قادر است که صفت را در ترکیب با خود به عنوان وابسته به کار ببرد، و

۱ - сочетаемость слов

۲ - словосочетание

۳ - Русская грамматика

صفت نیز، با توجه به ویژگی‌های دستوری خود، می‌تواند به عنوان یک وابسته هماهنگ، در ترکیب با اسم مورد استفاده قرارگیرد. (والگینا، ۱۹۹۱، ص ۶).

به این ترتیب، با در نظر گرفتن این مطلب که «گروه واژه» در زبان روسی، محصول عملکرد و محل نمود خاصیت ترکیب‌پذیری کلمات است، می‌توان با مطالعه بر روی ساختار انواع گروه‌واژه‌ها، ماهیت و چگونگی خاصیت ترکیب‌پذیری کلمات در زبان روسی را مورد مشاهده و بررسی قرار داد.

بحث و بررسی

خاصیت ترکیب‌پذیری کلمات در ساختار گروه‌واژه:

بررسی نحوه ترکیب کلمات در ساختار گروه‌واژه‌های روسی، مشخص می‌کند که خاصیت ترکیب‌پذیری کلمات می‌تواند حداقل در دو سطح متفاوت زبانی مطرح گردند: ۱. در سطح معنا ۲. در سطح دستور، یعنی در سطح نحو (کوتلوا، ۱۹۷۵، ص ۱۰۵).

با توجه به خاصیت ترکیب‌پذیری کلمات در سطح معنا، مشاهده می‌شود که در ساختار گروه‌واژه‌های زبان روسی، همچون در دیگر زبان‌ها، فقط کلماتی می‌توانند با یکدیگر ترکیب شوند که امکان ترکیب مصداق آن‌ها در عالم واقعی نیز امکان‌پذیر است. مثلاً، کلمه *комната* به معنای «اتاق» را می‌توان در ترکیب با کلمه *большая* به معنای «بزرگ» به کار برد، اما کاربرد این کلمه در ترکیب با کلمه‌ای مانند *тольская* به معنای «چاق» به لحاظ معنا امکان‌پذیر نیست. فعل *читать* به معنای «مطالعه کردن» را می‌توان در ارتباط با کلمه *книга* به معنای «کتاب» به کار برد، اما امکان استفاده این فعل در معنای اصلی خود در ترکیب با کلمه *стакан* به معنای «استکان یا لیوان» وجود ندارد.

معنای لغوی کلمه، دارای نقش تعیین‌کننده‌ای در انتخاب مجموعه کلماتی اند که می‌توانند در ترکیب با کلمه مورد نظر بکار ببرند. مثلاً، فهرست کلماتی که می‌توانند در ترکیب با فعل *продавать* به معنای «فروختن» ترکیب شوند، با فهرست کلماتی که در ترکیب با فعل *писать* به معنای «نوشتن» ترکیب می‌شوند، متفاوت‌اند. در ترکیب با فعل *продавать* می‌توان یک کلمه را به

عنوان «نهاد» در پاسخ به سؤال چه کسی؟ و سه کلمه دیگر را به عنوان «مفعول مستقیم و مفعول غیر مستقیم» در پاسخ به سؤال‌های چه چیزی را؟، به چه کسی؟، به چه قیمتی؟ به کار برد. در ترکیب با فعل *писать* می‌توان یک کلمه را به عنوان «نهاد» در پاسخ به سؤال چه کسی؟ و دو کلمه دیگر را به عنوان «مفعول مستقیم و مفعول غیر مستقیم» در پاسخ به سؤال‌های چه چیزی را؟، برای چه کسی؟ مورد استفاده قرار داد.

بنابر خاصیت ترکیب‌پذیری کلمات در سطح نحو در زبان روسی، یکسری خصوصیات دستوری کلمات، به عنوان عواملی تعیین‌کننده و مؤثر در نحوه و نوع ترکیب کلمات با یکدیگر، مشخص می‌شوند. مهمترین خصوصیت دستوری که رابطه‌ای مستقیم با خاصیت ترکیب‌پذیری کلمات دارد، نوع «قسم کلمه» است. سایر خصوصیات دستوری کلمات عموماً بر اساس این که کلمات مربوط به کدام یک از اقسام کلمات‌اند، مشخص می‌شوند. مثلاً، کلماتی که از لحاظ قسم کلمه، «اسم» به شمار می‌آیند، می‌توانند با توجه به خصوصیات دستوری خود، صفات یا اسامی را در ترکیب با خود به کار برند:

<u>русский</u>	<u>преподаватель</u>	روس	مدرس
۱	۲	۱	۲
صفت	اسم		

<u>преподаватель</u>	<u>факультета</u>	دانشکده	مدرس
۱	۲	۲	۲
اسم	اسم		

افعال می‌توانند اسامی را در ترکیب با خود به کار برند:

<u>читать</u>	<u>газету</u>	مطالعه کردن	روزنامه
۱	۲	۱	۲
فعل	اسم		

<u>ходить</u>	<u>в школу</u>	مدرسه	رفتن به
۱	۲	۲	۱
فعل	اسم		

خاصیت ترکیب‌پذیری کلمات در ساختار گروه‌واژه‌های روسی ۱۲۷

قیدها می‌توانند در ترکیب با افعال، صفات و قیدها را مورد استفاده قرار دهند، در حالی که معمولاً ترکیب آن‌ها با اسم مشاهده نمی‌شود:

<u>читать</u>	<u>по-русски</u>	مطالعه کردن	به روسی
۱	۲	۱	۲
فعل	قید		

<u>очень</u>	<u>хорошая</u>	<u>книга</u>	خوب	بسیار	کتاب
۱	۲	۳	۲	۱	۳
قید	صفت	اسم			

<u>очень</u>	<u>хорошо</u>	<u>читать</u>	مطالعه کردن	خوب	خیلی
۱	۲	۳	۳	۲	۱
قید	قید	فعل			

«رابطه نحوی»^۱ میان کلمات در ساختار گروه‌واژه:

بسیاری از زبان‌شناسان به پیروی از زبان‌شناس بزرگ قرن بیستم روس وینوگرادوف معتقدند که گروه‌واژه، واحدی نحوی است که کلمات آن به کمک «رابطه نحوی وابستگی»^۲ با یکدیگر ترکیب شده باشند. مانند گروه‌واژه‌های *встречать друга* (دوست را ملاقات کردن) و *чтение книги* (مطالعه کتاب). بر همین اساس، در دستور زبان روسی نیز تأکید می‌شود که: «گروه‌واژه -، واحدی نحوی است که بر اساس ترکیب یک کلمه با شکل کلمه‌ای دیگر بر پایه رابطه نحوی وابستگی ساخته می‌شود» (دستور زبان روسی،^۳ ۱۹۸۲، ص ۶). وجود رابطه نحوی وابستگی میان عناصر تشکیل‌دهنده گروه‌واژه، از سوی گوزدیف زبان‌شناس برجسته روس نیز، مورد تأیید قرار گرفته و در این خصوص وی اظهار می‌دارد: «ترکیب کلمات اصلی با کلمات وابسته گروه‌واژه وابسته، نامیده می‌شود.»

1 - синтаксическая связь

2 - подчинительная связь

3 - Русская грамматика, с.6

گوزدیف^۱، ۱۹۷۳، ص ۱۹). بنابراین، از دیدگاه این زبان‌شناسان، عباراتی از قبیل: книга и журнал (کتاب و مجله)، лежать и читать (دراز کشیدن و مطالعه کردن) که در ساختار آنها، کلمات به کمک «رابطه نحوی همپایگی»^۲ با یکدیگر ترکیب شده‌اند، گروه‌واژه به شمار نمی‌آیند.

درباره درک و تعریف مفاهیم «رابطه نحوی وابستگی» و «رابطه نحوی همپایگی» می‌توان گفت که تمامی زبان‌شناسان روس با یکدیگر اتفاق نظر دارند. رابطه وابستگی از دیدگاه زبان‌شناسان روس، رابطه نحوی میان کلمات است که به موجب آن حداقل دو کلمه - یک کلمه به عنوان کلمه اصلی (یا هسته) و کلمه دیگر به عنوان وابسته - با یکدیگر ترکیب می‌شوند. مانند ترکیب کلمات молодой (جوان) و учёный (دانشمند) در گروه‌واژه молодой учёный (دانشمند جوان) و ترکیب کلمات встречать (ملاقات کردن) و учёный (دانشمند) در گروه‌واژه встречать учёного (دانشمند را ملاقات کردن). در دو گروه‌واژه فوق، با توجه به ویژگی‌های صرفی کلمات و همچنین رابطه نحوی موجود میان آنان، کلمات учёный و встречать به عنوان «هسته» و کلمات молодой و учёного به عنوان «وابسته» تعیین می‌شوند. رابطه همپایگی را زبان‌شناسان روس نوعی رابطه نحوی می‌دانند که به موجب آن حداقل دو کلمه، به گونه‌ای با یکدیگر ترکیب می‌شوند که هیچکدام از آن دو نسبت به دیگری برتری دستوری نداشته و هر یک از آنها، از استقلالی دستوری برخوردار اند. مانند ترکیب کلمات преподаватель (معلم) و студент (دانشجو) در گروه‌واژه преподаватель и студент (معلم و دانشجو). در این گروه‌واژه، به لحاظ دستوری، هیچ کلمه‌ای نسبت به دیگری ارجح نبوده و در نتیجه نمی‌توان کلمه‌ای را به عنوان «هسته» و دیگری را به عنوان «وابسته» تعیین نمود.

معدودی زبان‌شناسان روس وجود دارند که ماهیت وجودی گروه‌واژه را به حضور رابطه نحوی وابستگی میان کلمات مشروط ندانسته و گروه‌واژه را محصولی از انواع ترکیبات دستوری کلمات می‌دانند. در همین رابطه، در دستور زبان روسی آمده است: «گروهی از زبان‌شناسان با تکیه بر برداشت ریشه‌شناختی اصطلاح «گروه‌واژه»، تمامی انواع ترکیبات دستوری کلمات را به گروه‌واژه نسبت می‌دهند. برخی از چهره‌های زبان‌شناسی میهنی ما، از قبیل: پروفیسور آو. دوبیاش، آکادمیک ف.ف. فورتوناتوف،

1 - Гвоздев А.Н., с.19

2 - сочинительная связь

پروفسور آ.م. پشکوفسکی و پروفسور م.ن. پترسون دقیقاً بر این باور بودند. «(دستور زبان روسی، ۱۹۸۲، ص ۱۰). بلاشاپکوا و زبان‌شناس مشهور روس نیز از جمله زبان‌شناسانی است که برخلاف نظر استاد خود وینوگراوف، ترکیب کلمات به کمک «رابطه نحوی همپایگی» را نیز گروه‌واژه به شمار می‌آورد و بر این اساس، گروه‌واژه‌ها را به دو دسته «گروه‌واژه وابستگی»^۱ مانند گروه‌واژه *работать над книгой* (کار کردن بر روی کتاب) و «گروه‌واژه همپایگی»^۲ مانند گروه‌واژه *дети и старики* (کودکان و کهنسالان) - تقسیم می‌کند (بلاشاپکوا، ۱۹۸۹، ص ۵۷۰).

صرف نظر از اختلاف نظر موجود میان آراء دانشمندان روسی درباره تعیین نوع رابطه نحوی در ساختار گروه‌واژه‌ها، آنچه که در ارتباط با خاصیت ترکیب‌پذیری کلمات مهم به نظر می‌رسد، این است که تقریباً تمامی زبان‌شناسان و دستورنویسان روس معتقدند، که در ساختار گروه‌واژه‌های متشکل از حداقل دو کلمه، به موجب خاصیت ترکیب‌پذیری کلمات، یک کلمه را باید به عنوان «کلمه اصلی»^۳ تعیین کرد و کلمه دیگر را به عنوان «گسترش‌دهنده»^۴ به شمار آورد، که به کمک رابطه وابستگی در ترکیب با کلمه اصلی به کار می‌رود. به بیانی دیگر، به عقیده زبان‌شناسان، خاصیت ترکیب‌پذیری کلمات را می‌توان فقط در درون «گروه‌واژه‌های وابستگی» مشاهده کرد (بلاشاپکوا، ص ۵۷۰، تستلنس ۲۰۰۱، ص ۸۰).^۵

خاصیت ترکیب‌پذیری کلمات در ساختار گروه‌واژه‌های وابستگی:

هنگامی که کلمات در ساختار گروه‌واژه‌های وابستگی به موجب خاصیت ترکیب‌پذیری خود و به کمک رابطه نحوی وابستگی با یکدیگر ترکیب می‌شوند، نوعی رابطه معنایی میان آنان به وجود می‌آید، که «نسبت نحوی»^۶ نامیده می‌شود. زبان‌شناسان روس رابطه معنایی میان کلمات، یا به بیان دیگر، نسبت

۱ - подчинительное словосочетание

۲ - сочинительное словосочетание

۳ - Белошапкова В.А.

۴ - главное слово

۵ - распространитель

۶ - Тестелец Я.Т.; Белошапкова В.А.

۷ - синтаксическое отношение

نحوی موجود میان کلمات را، به کل گروه‌واژه تعمیم داده و در نتیجه نسبت نحوی را به عنوان معنای کل گروه‌واژه در نظر می‌گیرند. در نظام نحوی زبان روسی، بیشتر سه گروه عمده نسبت نحوی در ساختار گروه‌واژه‌ها از یکدیگر متمایز می‌شوند. این نسبت‌های نحوی عبارتند از: نسبت مفعولی^۱، نسبت وصفی^۲ و نسبت قیدی^۳. به این ترتیب، گروه‌واژه‌ها نیز بر پایه این نسبت‌های نحوی به گروه‌واژه‌های مفعولی، گروه‌واژه‌های وصفی و گروه‌واژه‌های قیدی تقسیم‌بندی می‌شوند.

در گروه‌واژه‌های مفعولی، کلمه اصلی بیانگر عمل یا حالت و کلمه گسترش‌دهنده بیانگر کسی یا چیزی است که عمل به نحوی بر آن واقع می‌شود. مانند گروه‌واژه‌های *писать письмо* (نامه نوشتن)، *писать карандашом* (با مداد نوشتن) و *вольноваться о детях* (برای بچه‌ها نگران بودن). در گروه‌واژه‌های اول و دوم، کلمه *письмо* (نامه) در پاسخ به سؤال «چه چیزی را؟» و کلمه *карандаш* (مداد) در پاسخ به سؤال «با چه چیزی؟» به عنوان مفعول عمل *писать* (نوشتن) به کار رفته‌اند. در گروه‌واژه سوم، کلمه *дети* (بچه‌ها) در پاسخ به سؤال «برای چه کسی؟» به عنوان مفعول حالت *вольноваться* (نگران بودن) به کار رفته است.

در گروه‌واژه‌های وصفی، کلمه اصلی، بیانگر کسی یا چیزی و کلمه گسترش‌دهنده، بیانگر نشانه یا کیفیت آن کس یا چیز از جهات مختلف (از قبیل: کیفیت، وضعیت، جنس، تعلق، ترتیب شمارش و غیره) می‌باشد. مانند گروه‌واژه‌های *хорошая комната* (اتاق خوب)، *комната отца* (اتاق پدر) و *вторая комната* (اتاق دوم). در این گروه‌واژه‌ها، کلمات *хороший* (خوب)، *отец* (پدر) و *второй* (دوم) به عنوان گسترش‌دهنده، به ترتیب در پاسخ به سؤال‌های «چه اتاقی؟»، «اتاق چه کسی؟» و «اتاق چندم؟» کلمات اصلی گروه‌واژه‌ها را - یعنی کلمه *комната* (اتاق) را - از جهات مختلف (کیفیت، تعلق و ترتیب شمارش) توصیف می‌کنند.

در گروه‌واژه‌های قیدی، کلمه اصلی بیانگر عمل یا حالت و کلمه گسترش‌دهنده بیانگر ویژگی یا شرایط مختلف انجام این عمل یا حالت (از قبیل: زمان، مکان، کیفیت، علت و غیره) است. مانند گروه‌واژه‌های *писать завтра* (فردا نوشتن)، *писать в классе* (در کلاس نوشتن)، *быстро*

1 - объектное отношение

2 - определительное отношение

3 - обстоятельственное отношение

писать (تند نوشتن) و дрожать от холода (از سرما لرزیدن). در گروه‌واژه‌های فوق، کلمات завтра (فردا)، класс (کلاس)، быстро (تند) و холод (سرما) به عنوان گسترش‌دهنده به ترتیب در پاسخ به سؤال‌های «چه وقت؟»، «کجا؟»، «چطور؟» و «به چه علت؟» شرایط مختلف انجام عمل یا حالت بیان شده توسط کلمات اصلی گروه‌واژه‌ها را -یعنی کلمات писать (نوشتن) و дрожать (لرزیدن) را- بیان می‌کنند.

معانی یا نسبت‌های نحوی بیان شده در هر یک از گروه‌واژه‌های سه‌گانه فوق را می‌توان به تعداد زیادی معانی جزئی‌تر تقسیم‌بندی کرد. برای مثال نسبت نحوی بیان شده در گروه‌واژه‌های مفعولی، می‌تواند در برگیرنده نسبت‌های نحوی جزئی‌گوناگون، در موارد زیر باشد:

۱. نسبت مفعول مستقیم: смотреть телевизор (تلویزیون نگاه کردن)، читать книгу (کتاب خواندن)؛

۲- نسبت مفعولی با بیان مفهوم «مخاطب»: письмо брату (نامه به برادر). сказать брату (گفتن به برادر)؛

۳- نسبت مفعولی با بیان مفهوم «موضوع اندیشه و گفتار»: думать о брате (فکر کردن در باره برادر)، говорить об учёбе (صحبت کردن در باره تحصیل)؛

۴- نسبت مفعولی با بیان مفهوم «ابزار، وسیله»: бить молотком (کوبیدن با چکش)، писать карандашом (نوشتن با مداد)؛

۵- نسبت مفعولی با بیان مفهوم «واسطه، میانجی»: передать письмо через друга (ارسال نامه از طریق دوست).

در گروه‌واژه‌های وصفی می‌توان نسبت‌های نحوی جزئی‌گوناگونی، را در موارد زیر مشاهده کرد:

۱- نسبت وصفی با بیان مفهوم «کیفیت و چگونگی»: хороший автомобиль (اتومبیل خوب)، умный мальчик (پسر عاقل)؛

۲- نسبت وصفی با بیان مفهوم «هم‌کنش، همراهی»: кофе с молоком (قهوه با شیر)، брат с сестрой (برادر با خواهر)؛

۳- نسبت وصفی با بیان مفهوم «نسبت جزء به کل»: руки отца (دستهای پدر)،

ключи от машины (کلیدهای ماشین)؛

۴- نسبت وصفی با بیان مفهوم «مالکیت»: квартира отца (آپارتمان پدر)، моя квартира (آپارتمان من)؛

۵- نسبت وصفی با بیان مفهوم «زمان»: поездка зимой (مسافرت زمستان)، привычка с детства (عادت از کودکی).

گروه‌واژه‌های قیدی نیز می‌توانند دربرگیرنده نسبت‌های نحوی جزئی گوناگونی، در موارد زیر باشند:

۱- نسبت قیدی با بیان مفهوم «زمان»: работать допоздно (کار کردن تا دیر وقت)، учиться с детства (تحصیل کردن از کودکی)؛

۲- نسبت قیدی با بیان مفهوم «مکان»: плыть по морю (شنا کردن در دریا)، ходить в школы (رفتن به مدرسه)؛

۳- نسبت قیدی با بیان مفهوم «علت»: плакать от радости (گریه کردن از شادی)، опоздать из-за него (دیر کردن به خاطر او)؛

۴- نسبت قیدی با بیان مفهوم «هدف»: идти за хлебом (رفتن به دنبال نان)، сделать назло (انجام دادن از روی عمد)؛

۵- نسبت قیدی با بیان مفهوم «اندازه و مقدار»: сидеть долго (زیاد نشستن)، купить много (زیاد خریدن).

یکی از مهمترین مؤلفه‌های دستوری که به هنگام بررسی ساختار گروه‌واژه‌های وابستگی مورد توجه خاص زبان‌شناسان روسی قرار می‌گیرد، نوع «قسم کلمه» کلماتی است که در ساختار این گروه‌واژه‌ها به موجب خاصیت ترکیب‌پذیری با یکدیگر ترکیب می‌شوند. در دائرة المعارف زبان‌شناسی روسی آمده است: «توانایی کلمه در ترکیب شدن با کلمات دیگر، وابستگی مستقیم نه فقط با خصوصیات دستوری کلمه (قبل از هر چیز، تعلق آن به یکی از اقسام کلمات)، بلکه با معنای لغوی آن نیز دارد» (فرهنگ دائرة المعارف زبان‌شناسی^۱، ۱۹۹۰، ص ۴۶۹). بنابراین، با در نظر گرفتن تعلق کلمات اصلی گروه‌واژه‌های وابستگی به اقسام کلمات مختلف، گروه‌واژه‌های وابستگی را می‌توان به چهار گروه

1 - лингвистический энциклопедический словарь

عمده تقسیم‌بندی کرد: ۱. گروه‌واژه‌های فعلی^۱. گروه‌واژه‌های اسمی^۲. گروه‌واژه‌های صفتی^۳. گروه‌واژه‌های قیدی^۴ (بلاشاپکوا^۵، ۱۹۸۹، ص ۵۶۱).

گروه‌واژه‌های فعلی گروه‌واژه‌هایی‌اند که کلمه اصلی آن‌ها را فعل تشکیل می‌دهد. مانند گروه‌واژه‌های ЧИТАТЬ КНИГУ (خواندن کتاب) و ПИСАТЬ ПИСЬМО (نوشتن نامه).

گروه‌واژه‌هایی که کلمه اصلی آن‌ها را اسم تشکیل می‌دهد، گروه‌واژه‌های اسمی به شمار می‌آیند. مانند گروه‌واژه‌های ЗИМНЕЕ ПАЛЬТО (پالتوی زمستانی) و БОЛЬШОЙ ДОМ (خانه بزرگ).

گروه‌واژه‌های صفتی آن دسته از گروه‌واژه‌ها هستند که کلمه اصلی آن‌ها از صفت تشکیل می‌شود. مانند گروه‌واژه‌های ГОТОВЫЙ БОРЬТЬСЯ (آماده بودن برای مبارزه) و РАВНОДУШНЫЙ К ПРИРОДЕ (بی تفاوت نسبت به طبیعت).

گروه‌واژه‌هایی که کلمه اصلی آن‌ها قید است، گروه‌واژه‌های قیدی محسوب می‌شوند. مانند گروه‌واژه‌های ОЧЕНЬ ХОРОШО (خیلی خوب) و ДАЛЕКО ОТСЮДА (دور از اینجا).

نتیجه‌گیری

بررسی خاصیت ترکیب‌پذیری کلمات در زبان روسی، قبل از هر چیز بیانگر این واقعیت است، که برخی از جنبه‌های این خاصیت، ویژگی مشترکی برای تمام زبان‌های طبیعی بشری است؛ زیرا موضوع خاصیت ترکیب‌پذیری کلمات در زبان، نه تنها در سطح گفتار، بلکه در سطح معنا و منطق نیز مطرح است. اما، آنگاه که این موضوع در سطح گفتار و با لحاظ نمودن ساختار دستوری زبان مطرح می‌شود، تفاوت‌هایی کاملاً مشخص درباره خاصیت ترکیب‌پذیری، کلمات در ارتباط با زبان‌های مختلف مشاهده می‌شود.

خاصیت ترکیب‌پذیری کلمات در گفتار روسی، متأثر از یک سری ویژگی‌های دستوری منحصراً به این زبان است. مهمترین ویژگی‌های دستوری که در این زمینه مطرح می‌شوند، عبارتند از:

- 1 - глагольные словосочетания
- 2 - субстантивные словосочетания
- 3 - адъективные словосочетания
- 4 - наречные словосочетания
- 5 - Белошапкова В.А.

خصوصیات صرفی کلمات از قبیل: نوع قسم کلمه، ویژگی‌های دستوری کلمات، رابطه نحوی میان کلمات و نسبت نحوی میان کلمات. این ویژگی‌های دستوری در زبان روسی، تأثیر مستقیم بر چگونگی و شیوه ترکیب کلمات با یکدیگر دارند.

منابع

- 1- Белошапкова В.А. *Современный русский литературный язык*. Москва: 1989.
- 2- Валгина Н.С. *Синтаксис современного русского языка*. Москва: 1991.
- 3- Гвоздев А.Н. *Современный русский литературный язык*. Часть II, Москва: 1973.
- 4- *Грамматика русского языка*. Т.2, часть первая, Москва: 1954.
- 5- Котелова Н.З. *Значение слова и его сочетаемость*. Ленинград: 1975.
- 6- *Лингвистический энциклопедический словарь*. Москва: 1990.
- 7- *Русская грамматика*. Т. II, Москва: 1982.
- 8- Тестелец Я.Г. *Введение в общий синтаксис*. Москва: 2001.

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی